זמר בכל יום. היה מסדר למודך אע"פ שסדור בפיך כזמר והוא יגרוס לך שתהא נעולם הבא בשמחה ובשירים: **נפש עמל עמלה לו.** מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו: **כי אכף עליו פיהו.** מפני שקוה משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור ליסגת אחריגת זמר כלומר שעוסק בשירים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך החוזר על התורה נעשה לו סדורה בפיו: **תורה עומלת לו.** שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה? מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: **דרושפקי.** מרחקין לשמר כל הגופין לעמל גברא: **עויבי לדוכי.** תשריו למי שזכה והיה עמלו ומרחו בתורה לשון אחר לרפתקי=כים לרוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים, תשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה: **לומד תורה לפרקים.** ולזיו לומד תדיר תדיר כמי שאין לו אשה ובועל פעמים זו פעמים זו: **שנאמר כי נעים כי תשמרם.** אימתי השמרם בבטן [בזמן] שיטב יחדיו על שפתיך: **לא היה לו לאשה ולבנים אלא ואפילו לומן הפנה.** בתמיה דבר שאינו צריך הוא וכן היה מלגלג ואומר שכתבו משה שלא לעורך ולקמיה מפרש דהייט מגלה פניס בתורה: **וילך ראובן וגו'.** והייט נמי שלא לעורך: **בימי קציר חטים.** בחגס בלא שום הגלה היה חוטא: **מלכופא בלא פגם.** שר גדול אלא שאינו מעומר וכיון דתמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: **מוטב שאפיה שאפה לאומה זו.** לבני אברהם יצחק (ויעקב) שהן ילדי שמים ולא תהיה גברת לאומה אחרת ולכך נעשית פילגש לאליפז בן עשו שהיה מזרע יצחק: **לרקפה.** מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: **בימי קציר חטים.** לאחר שקרעו השדה שהכל רשאין ליכנס בתוך שדה חבריהן: **יברוסי.** כלומרגמינן ולא איתפרש מאי היא: **סיגלי וסכיסקי [וסכסוך].** מינין אחרים סיגלי עיקרי עשבים והוא ממיני בשמים תורה אור ואמהות של אותן עשבים קרי סגלי (וסכסך) [וסכיסקי] נמי מין בשמים: **מעוזי.** תורה: **שלום שלום.** תרתי זימני אחד למעלה ואחד למטה: **פלטירין של מעלה ושלמטה.** כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: **אשר עשו בארן.** דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא בארן וקרי להו עשייה: **כאילו עשאו.** לאותו דבר מצוה: **וסלא אסרן פכס.** דכתיב (שמות ז) (ויאמר) אל אהרן קח מטך ונטה ידך: **מגלה פנים בתורה.** מעניז פנים כלפי עוסקי תורה, מגלה פנים משמעו לן דחמיר מאפיקורוס דאפיקורוס הייטו דאית ביה אפקירותא בעלמא: **אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי.** כ"ש ולמבזה חברו בפני תלמידי חכמים לא אפיקורוס הוא והאמת מאי ניהו מגלה פנים בתורה: **מגלה כן חזקיה.** שהיה דורש בהגדות של דופי: **מיכא דמפני לא אפיקא.** *דברייתא דקתני מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פנים בתורה רב ור' חנינא וכו': **מאי אפיקא לן.** והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם: **מגלה פנים בתורה אפילו פשוט.** שכופר במה שכתוב בתורה: **אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.** שמתגין לעולם ומקיימין [לאותו] והוא אומר דלא מהני מידי: **מבכא נמי שמעינן.** שהגדיקים מתגין לאחרים:

אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא? שנאמר °נפש עמלה עמלה לו כי אכף עליו פיהו" הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר רבי אלעזר *כל אדם לעמל נברא שנאמר °כי לעמל אדם לעמל יולד" אינו יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה—נברא כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו" הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה? כשהוא אומר °לא ימוש ספר התורה הזה מפיך" הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא °כולהו גופי דרופתקי נינהו—טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא °ונואף אשה חסר לב" אמר [א] ריש לקיש) זה הלומד תורה לפרקים שנאמר °כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך" ת"ר

°והנפש אשר תעשה ביד רמה" זה מגשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא °ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה פלגש לאליפז °וילך ראובן בימי קציר" חטים וימצא דודאים בשדה"? יצאה ב"ק ואמרה לו °תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, "אלה עשים והחרשתי דמים היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך" ועליו מפורש בקבלה °הוי משכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה" מאי כעבות העגלה? א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של *כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה; דאתן עלה מיתה "אחות לוטן תמנע" מאי היא? תמנע-בת מלכים הואי דכתיב °אלוף לוטן אלוף תמנע" וכל אלוף = מלכותא בלא תאגא היא, בעיא לאיגיורי-באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת, נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל, מאי טעמא? דלא איבעי להו לרחקה "וילך ראובן בימי קציר חטים" אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקים *שאין פושטין ידיהן בגזל, "וימצא דודאים בשדה" מאי "דודאים"? אמר רב-יברוחי, לוי אמר סיגלי, ר' יונתן אמר (סיבסוך) [סכיסקי]: **אר"א אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה:** משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר °או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי" **רב** אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר °ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסד ארץ" (אמר ריש לקיש) [רבי יוחנן אמר] אף מגין על כל העולם כולו שנאמר "ובצל ידי כסיתיך" **הלוי** אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר °ולאמר לציון עמי אתה" אמר ריש לקיש *כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר °ואת הנפש אשר עשו בחרן" [ג] (אליעזר) אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר °ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם" **רבא** אמר [ג] כאילו עשאו לעצמו שנאמר "ועשיתם אותם" אל תקרי "אותם" אלא "אתם" אמר רבי אבהו [ד] כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב (ה) כאילו עשאה שנאמר °ומטך אשר הכית בו את היאר" וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: **אפיקורוס: רב ור' חנינא** אמרי תרוייהו זה "המבזה ת"ח **רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי** אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא **למ"ד** המבזה חבירו בפני ת"ח=אפיקורוס הוי, מבזה תלמיד חכם עצמו=מגלה פנים בתורה שלא בהלכה הוי אלא **למ"ד** מבזה תלמיד חכם עצמו=אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מנשה בן חזקיה ואיבא **דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה** רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח **רבי יוחנן וריב"ל** אמרי זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא **למ"ד** המבזה תלמיד חכם עצמו=מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח=אפיקורוס הוי, אלא **למ"ד** מבזה חבירו בפני תלמיד חכם=מגלה פנים בתורה הוי, אפיקורוס כגון מאן? אמר רב יוסף כגון הני דאמרי "אי אהנו לן רבנן-לדידהו לרן, לדידהו תנו, אמר ליה אביי האי=מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב °אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי" אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר °ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא ברוכתא אחריתי ואמר "הכי אמרינן התם" ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי "אי אהני לן רבנן מעולם לא

[כל המאמר הזה יפה נדרש בגליה סוף דף ע"ה: ע"ש פ"י ולא ומתוקן] [ל"ל אמור]

הגהות הב"ח

(א) גמ' כלילו עשאו שנאמר ומטך וכו' כלילו עשאו:

[ל"ל מבטא]

[הייטו מבטא דלתנות לעיל עמוד ח]

[סוכה נב:]

[נסוכה איתא בוכיא ונעריך גר' כוכיא ובספר סיכ"י כוכיא עכבים]

[סוטה יב. מוגין לח:]

[ישעיה כ"ה]

[נעיל יס:ע"ב]

[ל"ל אליעזר]

[שמות ז]

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר עיין לוח ג. [ב] שם רבי אליעזר נרשם עיין לוח ג: [ג] שם רבא אמר נרשם עיין לוח ב: [ד] שם אמר נרשם עיין לוח ב: [ה] שם אל"ל מבהו. נרשם עיין לוח ד: